

ЗМІСТ

Подяки	6
Замість передмови.....	8
Від Протасового до Холодного Яру, або Війна Стуса.....	12
Служити правді, а не змушувати правду служити собі. Духовний фронт отця Ігоря.....	32
Інтермецо 1. Як я навчилася перетворювати воду на вино, або Геть не біблійна притча.....	46
Без планів на мирне життя. Історія Риби, пресофіцерки	52
Від резервації в Канаді до окопів Слобожанщини. Історія легіонера-добровольця	66
Інтермецо 2. Про лани широкополі й деякі кармічні закономірності	84
Ноктюрн на мінометних стволах. Як воює музикант і викладач	90
Оса, що постійно жалить.....	106
Інтермецо 3. Пси та коти війни.....	120
З надією на чудо. Як воює театральний актор на псевдо Чудо	126
Воювати з душею і комфортом. Історія птуриста Серафима	140
Інтермецо 4. Til Valhall	156

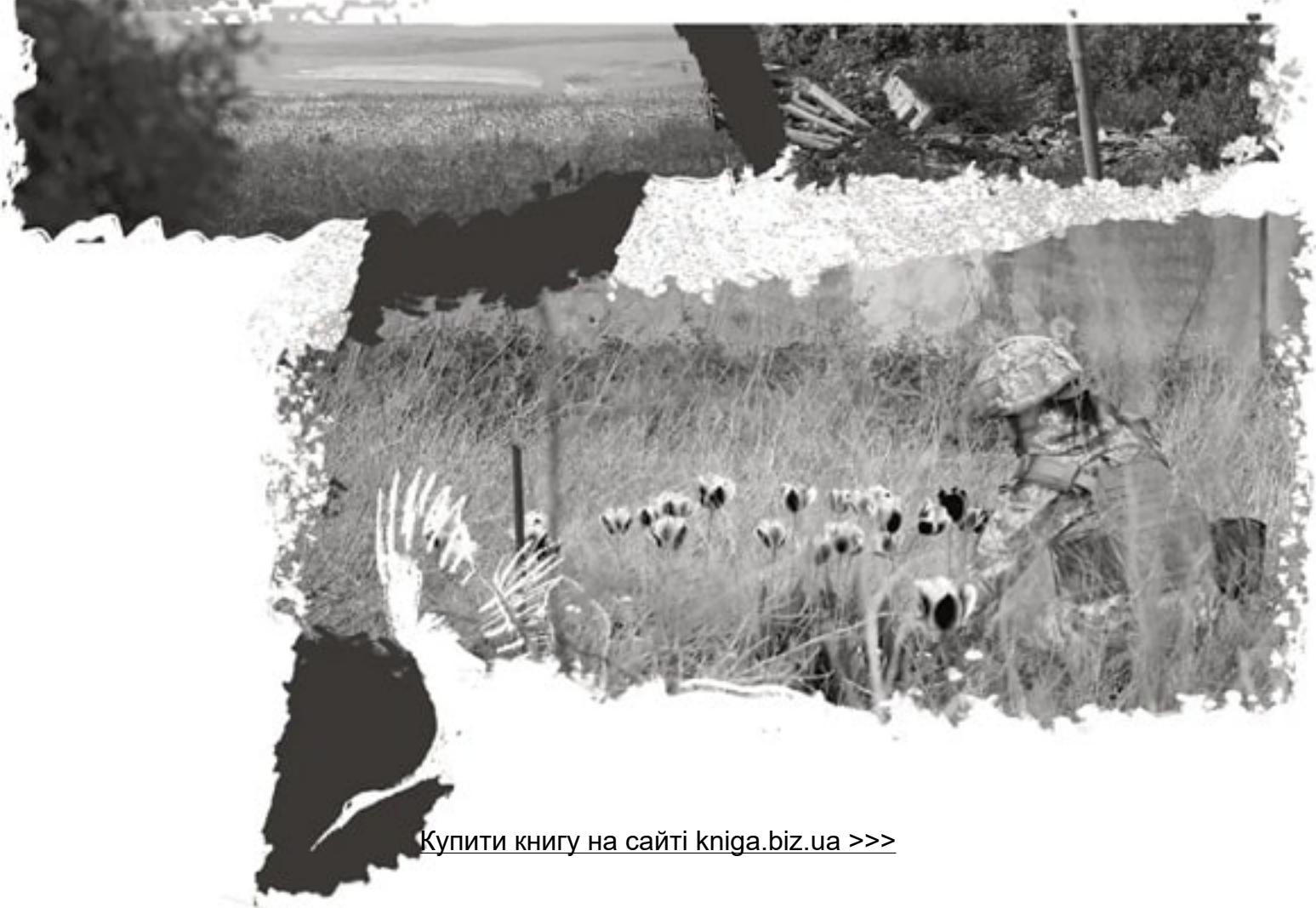
Без права на несміливість. Війна Яри.....	176
Битва зі стихією і «здичавілими». Як несе варту Локі, боєць ТРО.....	190
Інтермецо 5. Свої.....	200
Варта на кордоні.....	204
Від трав до турнікетів. Як змінилися методи лікування Лани.....	220

«Не віддавай своїх темряві».

Євгенія Устінова

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ПОДЯКИ

Цінувати й дякувати — певно, найважливіші скіли, які мені прищепили за останні 10 років. Усю вагомість, глибину й гостроту цього світу усвідомлюєш у ті секунди, які можуть стати останніми. Те, що вони ними таки не стали, — неоціненний аванс і шанс на переосмислення.

Скільки разів кожен із нас прокручував у голові всі слова, які не встиг сказати полеглим героям?

Насамперед дякую захисникам і захисницям — героям і героїням цієї війни, цього епосу та епохи й безпосередньо цієї книжки. Без вас не було б не тільки її, а й більшої частини її потенційних читачів.

Честь і шана тим, хто тримає небо. Ми ваші боржники.

Дякую організаціям, чия підтримка уможливила роботу над книжкою. Public Interest Journalism Lab та Український ПЕН. Ваші стипендії давали змогу компенсувати витрати на пальне й ночівлю під час відряджень, у яких я збирала історії. Дякую MOM за можливість придбати камеру — грант на неї я виграла ще до повномасштабного вторгнення. Думала, що це допоможе частково відійти від воєнної тематики й реалізовувати себе як фотографку в більш мирних сферах. Однак після 24 лютого 2022 року камера стала незамінним інструментом у моїй роботі. Дякую ГО «Львівський Медіафорум» та Празькому громадянському центру, які допомогли відновити сили між поїздками в резиденції для журналістів

у Карпатах. Дякую ІМІ за спорядження — бронезилет і каску, — що береже мою тушку в усіх пригодах. Дякую видавництву «Віват» та УІК за можливість дати цим історіям життя.

Дякую Девідові зі Швеції за автівку для репортерської роботи. За цей рік я таки стала водійкою, а Птаха тепер для мене значно більше, ніж транспортний засіб. Це моя подруга, дім на колесах, продовження мене. Дякую Олегові за допомогу в переданні машини й за безліч інших важливих для роботи підгонів. Дякую Ярославі за вегетаріанські сухпайки, які не дають умерти з голоду (у поїздках не завжди є де купити їжу, та й дуже часто на це банально бракує часу) і фантастично смакують! Дякую Юлі за Остіна й допомогу з розшифровкою його історії.

Дякую рідним і друзям, які вірять у мене навіть тоді, коли я вже ні.

історії ховаються під шарами скромності, цинізму, намагання забути, інших подій... Однак саме із цих окремих «негероїчних» розповідей, нерівних, уривчастих, перемішаних із матюками, паузами, затяжками сигарети або нервовим сміхом, складається загальна історія нашої химерної доби.

Герої цієї книжки (які, за їхніми словами, ні разу не герої) — учорашні хіпстери, айтівці, бізнесмени, митці, землероби, шахтарі, поліцейські, кадрові військові з військових династій, іноземці, медики, екстремісти та ліберали... Ті, хто щойно встав з-за шкільної парти, і ті, хто перетнув позначку пенсійного віку. Люди різних статей, національностей, віросповідань, з різним минулим і з різних політичних таборів. Однак зі спільним знаменником у цінностях і меті. Люди, чийми історіями вимірюються фронтові дороги.

***

До війни мені дуже подобалося думати про себе як про людину світу. Я багато мандрувала, зокрема автостопом, писала вірші й казки. Як журналістка висвітлювала культурне життя країни, була на всіх івентах contemporary art. На всіх, що аж митці напівжартома натякали, мовляв, час тобі думати про свій проєкт. У 2013-му я була так поза політикою, що навряд чи могла б пригадати прізвище прем'єр-міністра. Що вже казати про решту міністрів. І так, я вважала себе пацифісткою.

Перша моя революція сталася 1990-го. Мені було п'ять, і батьки привели мене на Майдан, де в наметовому містечку на знак протесту голодували студенти. Мама на доступному рівні намагалася пояснити, що відбувається, однак із того пригадую тільки страх, що протестувальники помруть. З голоду.

Другий курс Інституту журналістики — Помаранчева революція. Тоді я вперше писала репортажі «з полів» і підходила

до незнайомців брати коментарі. Ми з однокурсниками робили майданівське видання «Їжак». Тоді за атмосферою це радше було схоже на фестиваль, у рамках якого тим не менш відновлювали справедливість.

У 2013—14-му все було інакше. Перший страх. Перші звуки пострілів. Перша кров і перші смерті. Перші кадри сутичок — із заваленим горизонтом і розмиті, так сильно тремтіли руки. Я знімала, фіксувала, волонтерила. Вісімнадцятого лютого лишило на згадку шрам від опіку світлошумовою гранатою, яку в натовп кинули силовики.

Дев'ятого березня разом із групою колег потрапила в полон на в'їзді до Криму. Три дні спілкування з «ввічливими людьми» вилікували від решток пацифізму. Відчула готовність брати до рук зброю. Походи у військкомат і пункти набору в добровольчі батальйони нічого не дали — дівчині, та ще й без жодного досвіду, тоді годі було на щось сподіватися. Усюди дякували та обіцяли передзвонити. Я почала ходити на вишколи самостійно. Разом із волонтерами їздила на Схід — у звільнені міста. Спілкувалася з військовими та цивільними. Згодом пройшла курс тактичної медицини й вирушила на першу ротацію в складі Першого добровольчого мобільного шпиталю імені Миколи Пирогова (ПДМШ). Пізніше долучилася до батальйону «Госпітальєри» й пів року їздила з ними на ротації.

Однак утекти від себе так і не вдалося. Через досвід у журналістиці, наявність камери й ноутбука на мене поклали інформаційну роботу, адже життєдіяльність добробату залежала від благодійних внесків, а ті, своєю чергою, — від якісно висвітленої роботи підрозділу.

Зрештою я визнала, що пишу й знімаю краще, ніж стріляю та надаю першу допомогу. Визнала, що інформаційна робота відіграє не останню роль у цій історії. Тож із 2016 року